

## SŁOWO WSTĘPNE

W październiku 2024 minęło 25 lat, od kiedy Akademia Teologii Katolickiej przekształciła się w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. W tym samym momencie powstała filologia polska, która była pierwszym kierunkiem na nowo utworzonym Wydziale Nauk Humanistycznych. Potem na Wydziale Nauk Humanistycznych otworzono jeszcze filologię klasyczną, filologię włoską, kulturoznawstwo i muzeologię; przez kilka lat prowadziliśmy pedagogikę. Świącąc jubileusz dwudziestopięciolecia, wspominamy ten czas, z wdzięcznością myśląc o wszystkich, którzy wnieśli część swego życia w istnienie naszego Wydziału – pracujących, emerytowanych i Zmarłych. Zaprośiliśmy wszystkich dawnych i obecnych pracowników WNH UKSW, wszystkich współpracowników polskich i zagranicznych oraz naszych przyjaciół, zajmujących się innymi dyscyplinami, do udziału w jubileuszowej konferencji naukowej, która odbyła się w dniach 8–10 lutego 2025 roku, oraz do publikacji swoich artykułów w numerach jubileuszowych naszego czasopisma „Colloquia Litteraria”.

Tematem naszych wspólnych rozmyślań uczyniliśmy Logos. Jak wiemy, to greckie słowo, użyte przez Arystotelesa w definicji człowieka, oznacza zarówno słowo i mowę, jak i rozumność, której nie można sobie wyobrazić bez władania językiem. W teologii chrześcijańskiej Logos, przywołany w Prologu do Ewangelii św. Jana, oznacza również Chrystusa jako przedwieczną drugą Osobę Boską, czyli Słowo, poprzez które została stworzona cała widzialna rzeczywistość. W teologii chrześcijańskiej wraz z koncepcją Słowa pojawia się wątek dostępności poznawczej świata, który jako stworzony poprzez Boskie Słowo, staje się pojmowalny dla umysłu ludzkiego i może zyskać swój obraz w słowie człowieka. Rozumność człowieka – wedle teologii

chrześcijańskiej stworzonego na obraz i podobieństwo Boga – objawia się przede wszystkim właśnie w zdolności do wytworzenia języka. Człowiek jest stworzeniem rozumnym dlatego, że aktywnie postrzega i wynajduje słowa i gramatykę, aby wspierać postrzeganie, a także aby myśleć, porozumiewać się, opowiadać, gromadzić wiedzę i organizować jej przekazywanie. Lecz zważyć trzeba, że twórcza zdolność człowieka pozwala wytworzyć nie jeden, ale wiele różnych obrazów świata, czyli wiele różnych modeli rzeczywistości. Różnią się one w aspektach ważniejszych i mniej ważnych, aż do sprzeczności. Posiadający logos człowiek, a każdy go posiada, nie czuje się wśród nich zagubiony, ma bowiem zdolność do wejścia na metapoziom: porównując te różne modele świata, zawarte w różnych koncepcjach filozoficznych lub naukowych, może wybrać ten, który wydaje się najbardziej adekwatny względem jego doświadczenia. Choć nie wszyscy badacze wierzą w tę przed chwilą podaną zdolność, zachęcamy wszystkich do rozważenia jej w sferze możliwości. Otwiera się ona dzięki zdolności językowej, która pozwala posługiwać się językiem nie tylko w celu rozważania realności, ale też różnych możliwości, na poziomie realności i na metapoziomie. Właśnie dzięki owej specyficznej zdolności człowieka do rozważania tego, co się zdarzyć może, jak zauważył Arystoteles, powstała literatura.

Obraliśmy termin 'Logos' jako znak jedności filologii: nauki o języku i literaturze. Zarazem wpisaliśmy się w naszą tradycję, wedle której kolejne okrągłe rocznice istnienia naszego wydziału zaznaczały się konferencjami, nawiązującymi do wybranych ksiąg Biblii. Tym razem był to Wstęp do Ewangelii św. Jana. Wybraliśmy kategorię Logosu także i po to, by w świecie podziału na dyscypliny naukowe, naznaczonym polaryzacją poglądów, poszukiwać sfery wzajemnego rozumienia, nie tylko w obrębie różnych filologii oraz nauk o kulturze i religii, ale także w obrębie teologii, filozofii, psychologii, pedagogiki i wszelkiej refleksji nad rozumnością i myśleniem. Chcemy ożywić dawne nurty i formy refleksji, poddać je interpretacji i włączyć w dyskursy współczesne. Pragniemy uwidocznic rangę języka, literatury i kultury w rozwoju cywilizacyjnym i w życiu społecznym. Naszym celem jest dążenie do pogłębienia wzajemnego rozumienia

przedstawicieli Homo sapiens w każdym środowisku, do pokazania tego, co wspólne lub możliwe do połączenia, a także formowanie refleksji na metapoziomie. W ogromnym obszarze wyznaczonym pojęciem Logosu pragniemy szukać ujęć syntetycznych, choć opartych na konkretnym materiale badawczym.

Ze względu na specyfikę naszego Wydziału i chrześcijańskie ko-  
rzenie naszego Uniwersytetu, zaprosiliśmy naszych pracowników  
i przyjaciół do refleksji w kilku kręgach problemowych:

- Jedność rozumności i słowa; słowo jako ‘twórczy organ myśli’ (sformułowanie Wilhelma von Humboldta); rozumność jako dar Boga, zdolność twórcza jako dar Boga-twórcy (koncepcje renesansowe i romantyczne).
- Logos w Biblii. Chrystus-Logos w teologii, filozofii i sztuce. Logos w Ewangelii św. Jana, w teologii Plotyna, Augustyna, Orygenesza. Twórczość poetycka Juliusza Słowackiego i poszukiwania muzyczne Oliviera Messiaena jako teoria i praktyka Logosu. Logos w hermeneutyce Gadamera i Ricoeura.
- Logos a myśl. Stosunek języka do myśli. Logos jako ludzka zdolność do wytworzenia języka. Dawne i nowe hipotezy powstania języka; dawne i nowe teorie znaczenia; obiektywizm, subiektywizm i relatywizm jako przedmiot refleksji naukowej i filozoficznej.
- Język jako system ukazujący tożsamości i różnice (F. de Saussure); język jako system ukazujący różnice bez składników pozytywnych (J. Derrida); język jako wyraz Logosu.
- Logos jako zdolność do dialogu. Dialog – rozmowa – konflikt – zgoda – negocjacja. ‘Zgoda, między nami zgoda, a Bóg wtedy rękę poda’. Dialog jako podstawowa funkcja słowa ludzkiego; dialog jako wspólne odkrywanie prawdy; dialog ekumeniczny; wypracowanie warunków nowego dialogu społecznego. Radykalna teoria dialogu.
- Retoryka – sztuka perswazji – manipulacja.
- Dialektyka jako sposób opisu rzeczywistości; elementy te-  
tyczne, antyteczne i syntetyczne w przestrzeni społecznej  
Polski i współczesnego świata.

- Dyskurs a teoria. ‘Wiedza-władza’ (termin M. Foucaulta) czy ‘wiedza-wyzwolenie’. Dawne i nowe metodologie badań naukowych jako przedmiot badań; ideologizacja w nauce współczesnej; poprawność polityczna a wolność nauki.
- Język ludzki i jego charakterystyczna zdolność do wytworzenia metajęzyka. Tekst i metatekst.
- Logos jako zdolność do wytworzenia literatury i poezji. Język poetycki jako korzystanie z mocy twórczej Logosu, fikcja jako możliwość, fikcja jako logika możliwych światów.
- Logos jako zdolność do kształtowania socjolektów oraz idiolektów. Logos jako zdolność do kształtowania pojęć i terminologii naukowej. Logos a liczba i pojęcia matematyczne. Stosunek słowa do pojęć matematycznych.
- Logos jako zdolność semiotyczna (zdolność wytworzenia znaku), znaki sztuk plastycznych i muzycznych; jedność czy przeciwstawność muzyki i słowa, słowo w muzyce, jedność słowa i sztuk w teatrze.

Część z tych obszernie nakreślonych zagadnień została już podjęta, część – być może – doczeka się jeszcze realizacji w przyszłości, której kształt zależy także od tego, co opiszemy i co określimy jako możliwe.

*Redaktor tematyczny*  
*Dr hab. prof. ucz. Magdalena Saganiak*